

devle Şerif geçti. Fakat Ebü'l-Meâlî ile aralarında anlaşmazlık çıktı. Halep'i de ele geçirmek maksadıyla isyan eden Ebü Firâs sonunda yenik düştü. 2 Cemâziyevle 357'de (4 Nisan 968), başka bir rivayete göre de 8 Rebülâhîr 357'de (12 Mart 968) Ebü'l-Meâlî Sa'düddeve'nin ordu kumandanlarından Kargaveyh (veya Kargüye) tarafından Humus civarında ki Serîr dağında öldürüldü.

Ebü Firâs büyük âlimlerin, meşhur şair ve kâtiplerin yaşadığı bir devirde, Seyfûddeve gibi ilim ve sanat hâmisî bir emîrin saray muhitinde yetişmiştir. Şiirleri kolay anlaşılabilir bir şair ve özellikle Seyfûddeve'ye yazdığı mektuplarında görüldüğü kadarıyla üslûp sahibi bir nesir ustasıdır. Onun şiirinin tabii muhiti öncelikle Halep sarayındır. İlk şiirleri, ailesinin asaletini ve savaşlarda gösterdiği başarıları görkemli bir şekilde anlattığı, bizzat kendini ve hâmisî Seyfûddeve'yi övdüğü klasik türdeki kasidelerden ibarettir. Bunlar arasında, bilhassa Hamdânî hânedanının tarihini hikâyeye eden ve Margoliouth tarafından sunî tarzda bir destan (epope) olarak değerlendirilen 225 beyitlik "Râiyye"si ile Şam ekolünün bir mensubu olmasına rağmen bir dereceye kadar Bağdat ekolünün de özelliklerini yansıtan dostluk ve aşk temalı bazı şiirleri zikredilebilir. Şair olarak kasidelerinde genellikle sade, samimi ve açık bir ifade kullanmıştır. Bu özelliğiyle şiiri, Seyfûddeve'nin sarayında başlıca rakibi olan şair Mütenebbî'nin edebî sanatlarla örülü, incelikle işlenmiş şiirleri yanında pek sade kalmakla beraber üslûbu çağdaş birçok şairinkinden farklı değildir. Kısa şiirleri, basit konuları ele alan ve fazla orijinalliği olmayan manzumelerdir. Büyük bir cesaretle Abbâsîler'i hicvedip Ehl-i beyt'i övdüğü kasideleri, siyasî olayları konu alan şiirlere güzel bir örnek teşkil eder. Hikmetli sözlerle öğütler ihtiva eden beyitleri ayrıca zikre değer. Belki de bu sebeple Sâhib b. Abbâd, İmruülkays ve Ebü Firâs'ı kastederek, "Şiir bir melikle başladı, bir başka melikle sona erdi" demiştir.

Ebü Firâs'ın asıl şöhreti, Bizans'taki esareti sırasında kaleme aldığı ve onun âdeta günü gününe tutulmuş hâtıraları mahiyetindeki şiirlerinin önemli bir bölümünü teşkil eden "Rûmiyyât"ından gelir. Bu şiirlerinde bir esirin vatanına, ailesine, dostlarına ve hürriyete duyduğu özlemi müessir ifadelerle dile getirir.

Kaynaklarda şairin ölümünden önce bizzat kendisi tarafından elden geçirildiği kaydedilen divanını, vefatından kısa bir süre sonra ve çoğu ondan nakledilen şerhlerle birlikte hocası İbn Hâleveyh derlemiştir. Bu divan ilk defa Beyrut'ta basılmış (1873), Nahle Kalfât tarafından şerhedilerek yapılan hatalı ve noksan neşirlerinden sonra (Beyrut 1900, 1910) Sâmî ed-Dehhân eseri tahkik ederek üç cilt halinde mükemmel bir bibliyografya ile birlikte yayımlamıştır (Beyrut 1944).

Ebü Firâs'ın hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde müstakil birçok çalışma yapılmıştır. Bunların başlıcaları şunlardır: Ali Cârîm, *Fârisü Benî Hamdân* (Kahire 1945); Muhsin el-Ermin, *Ebü Firâs el-Ĥamdânî* (Dimaşk 1945); Nu'mân Mâhir el-Ken'ânî, *Şâ'iriyetü Ebî Firâs* (Bağdad 1947); Ahmed Ahmed el-Bede'vî, *Şâ'iru Benî Hamdân* (Kahire 1952); Ömer Fer-rûh, *Ebü Firâs Fârisü Benî Hamdân* (Beyrut 1373/1954); Ahmed Ebü Hakka, *Ebü Firâs el-Ĥamdânî* (Beyrut 1960); Abdülcelîl Hasan Abdülmehdî, *Ebü Firâs el-Ĥamdânî: Ĥayâtühü ve şî'ruhü* (Amman 1981); Muhammed Ârif Mahmûd Hüseyin, *Anâsîrü'l-ibdâ'î'l-fenni fi Râ'iyeti Ebî Firâs* (Kahire 1988). Ayrıca muhtelif kasideleri W. Ahlwardt, Friedrich Rückert, Rudolf Dvorák, Oskar Rescher gibi şarkiyatçılar tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Firâs, *Divân* (nşr. Sâmî ed-Dehhân), Beyrut 1944, nâşirin mukaddimesi, I, 17-25; Tenûhî, *Nişvârü'l-muĥâdâra* (nşr. Abbûd eş-Şâlecî), Kahire 1391-93/1971-73, I, 225-227; Seâlibî, *Yettimetü'd-dehr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1375/1956, I, 48-103; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 68-71; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, Beyrut 1385-86/1965-66, VIII, 545, 574, 588; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 58-64; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 196-197; Safedî, *el-Vâfi*, XI, 261-265; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 19-20; Butrus el-Bustânî, *Üdebâ'ü'l-'Arab*, Beyrut 1979, II, 363-376; Serkis, *Mu'cem*, I, 336-337; Sâmî el-Keyyâlî, *Seyfûddeve ve 'aşrû'l-Ĥamdâniyyün*, Halep 1939, s. 192-230; Brockelmann, *GAL*, I, 88-89; *Suppl.*, I, 142-144; a.m.f., "Ebü Firâs", *IA*, IV, 17; Sezgin, *GAS*, II, 480-483; C. Zeydân, *Ādâb*, II, 559-561; Şevki Dayf, *Târĥu'l-edebe*, VI, 707-712; Abdülvehhâb es-Sâbüni, *Şu'arâ' ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 203-205; Ömer Ferruh, *Târĥu'l-edebe*, II, 495-500; *A'yânü's-Şî'a*, IV, 307-365; Hannâ el-Fâhûfî, *el-Mâceze fi'l-edebe'l-'Arabî ve târĥih*, Beyrut 1985, II, 432-451; H. A. R. Gibb, "Abü Firâs al-Ĥamdânî", *EL²* (İng.), I, 119-120.

MUSTAFA KILIÇLI

EBÜ FÜKEYHE

(أبو فكيهة)

Ebü Fûkeyhe Yesâr el-Ezdî
(ö. 2/624'ten önce)

İlk müslümanlardan.

Yemen'in Ezd kabilesine mensup olduğu rivayet edilir. Adını Eflah diye zikredenler de vardır. Mekke'de ilk müslüman olanlardan biri olan Ebü Fûkeyhe, Kureys'in ileri gelenlerinden Safvân b. Ümeyye'nin veya Abdüddâroğulları'nın kölesiydi.

Kur'an-ı Kerim'de "müstaz'afün" olarak nitelendirilen (en-Nisâ 4/75) ve Kureysli müşriklerce ağır işkencelere mâruz bırakılan Bilâl-i Habeşî, Ammâr b. Yâsir, Âmir b. Fûheyre gibi kimsesiz, ezilmiş müslümanlar grubuna dahildi. İbn Sa'd'ın kaydettiğine göre bunların Mekke'de yakınları bulunmadığı gibi koruyucuları da yoktu. Efendisi olan Abdüddâroğulları Ebü Fûkeyhe'ye elbiselerini giydirir, ayaklarını zincirle bağlar, öğle sıcağında yüzü koyun kızgın kumlara yatırır, sırtına ağır taşlar koyarak dininden dönmeye için işkenceye tâbi tutarlardı. Uzun yıllar bu işkencelere katlanan Ebü Fûkeyhe ölmek üzere iken Hz. Ebü Bekir tarafından satın alınarak âzat edildi. Daha sonra Habeşistan'a hicret eden ikinci kafiye ile birlikte o da Habeşistan'a gitti. Oradan dönen ilk kafiyeleler de Medine'ye hicret etti.

İslâm dininin yayılmasında büyük emeği geçen Ebü Fûkeyhe işkenceler yüzünden iyice yıprandığı için çok yaşamadı, hicretin ilk senesinde Bedir Gazvesi'nden önce vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, III, 248; IV, 123; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 666; IV, 156-157; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 517; VI, 248; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 667; IV, 156; Köksal, *İslâm Tarihî* (Mekke), III, 123.

ALİ YARDIM

EBÜ GÂNİM

(أبو غانم)

Bişr b. Gânim el-Horâsânî
(ö. 200/815 [?])

el-Müdevvene adlı
eseriyle tanınan İbâzî fakihî.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Horasan'da doğup büyüdüğü ve II. (VIII.) yüzyılın sonu ile III. (IX.) yüzyılın başlarında yaşadığı bilinmektedir. Fuat Sezgin,